

CJA003 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty I

I Anotace

Seminář se zaměřuje na výklad o praslovanštině jako společném východisku slovanských jazyků a elementárně posluchače seznamuje s vývojovými tendencemi v jednotlivých slovanských jazycích. Důraz je přitom kladen na vývoj praslovanského hláskosloví a tvarosloví, vznik a vývoj písma u Slovanů. Na konci předmětu bude student schopen rekonstruovat praslovanskou podobu slov, z praslovanského rekonstruovaného tvaru určit podobu slova v jednotlivých slovanských jazycích, skloňovat staroslověnská substantiva, číst staroslověnské cyrilské texty, provádět jejich elementární filologickou interpretaci a transliteraci. Doporučuje se souběžná přednáška CJBB121 Úvod do slavistiky I.

II Program jednotlivých seminářů:

- 1. Probíraná látka:** Předmět slavistiky; praslovanština, staroslověnština, církevní slovanština.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Cyrilice, Hlaholice, Jazyky slovanské, Praslovanština*, (2) VEČERKA, R. *Staroslověnština*, (3) VEČERKA, R. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny*; VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*.

- 2. Probíraná látka:** Slovanské písemné soustavy; cyrilice – fonologická hodnota jednotlivých grafémů, školské zásady čtení a transliterace cyrilských textů.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Cyrilice, Hlaholice, Jazyky slovanské, Praslovanština*, (2) VEČERKA, R. *Staroslověnština*, (3) VEČERKA, R. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny*; VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*.

Úkol do další hodiny: Fonologická hodnota jednotlivých grafémů, školské zásady čtení a transkripce cyrilských textů: názvy písmen cyrilice např. z *Encyklopedického slovníku*, zvuková hodnota písmen a transkripční pravidla z VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – 97- 123. Text bude zadán na semináři.

- 3. Probíraná látka:** Konvergentní a divergentní jazykový vývoj; nostratická hypotéza, teorie štěpení jednotného indoevropského prazákladu, zásadní rysy vývoje ide. konsonantismu a vokalizmu, jazyky kentumové a satemové, balto-slovanské jazykové společenství/balto-slovanská jazyková jednota/protobaltština, praslovanština, teorie o praslovanské pravlasti, periodizace praslovanštiny.

Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky.

Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Glottogeneze Slovanů, Jazyky indoevropské, Jazyky satemové, Jazyky slovanské, Teorie nostratická, Praslovanština, Pravlast slovanská*. (2) PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984, s. 11-36. (3) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – s. 19-30.

Úkol do další hodiny: fonologická hodnota jednotlivých grafémů, školské zásady čtení a transkripce zadaného textu.

- 4. Probíraná látka:** Základní slabičné/hláskové zákony klasické praslovanštiny: I. harmonizace artikulace v rámci slabiky (a/ přehlásky samohlásek, b/ palatalizace velár, c/ jotace).
Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky.
Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Praslovanština, Palatalizace, Přehlásky vokálů*. (2) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* kapitola *Změny související s tendencí k palatalizaci hlásek*, 36-37. (3) PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984, s. 57, 58-65.
Úkol do další hodiny: Fonologická hodnota jednotlivých grafémů, školské zásady čtení a transkripce zadaného textu.
- 5. Probíraná látka:** Základní slabičné/hláskové zákony klasické praslovanštiny: II. tendence ke stoupavé sonoritě slabiky (a/ monoftongizace diftongů, b/ zánik konsonantů na hranici slabiky/ přeskupení hranice slabiky, c/ metateze likvid, d/ vznik nosovek, e/ vývoj slabičných sonant).
Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky.
Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – kapitola *Změny související s tendencí k progresivní sonoritě slabik*, s. 33-36. (2) PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984, s. 48-58. (3) *Encyklopedický slovník češtiny*, heslo *Praslovanština, Štěpení praslovanštiny nářeční*.
Úkol do další hodiny: Fonologická hodnota jednotlivých grafémů, školské zásady čtení a transkripce zadaného textu.
- 6. Probíraná látka:** Základní slabičné/hláskové zákony klasické praslovanštiny: III. přechod kvantity v kvalitě.
Cvičení: čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky.
Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* – kapitola *Kvantita*, s. 38-40. (2) PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984, s. 56.
Úkol do další hodiny: čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova.
- 7. Probíraná látka:** Nářeční štěpení praslovanštiny (odlišné výsledky změn vyvolaných některým ze tří slabičných/hláskových zákonů praslovanštiny).
Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov.
Literatura: (1) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Slovanské jazyky, Štěpení praslovanštiny nářeční*. (2) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*, s. 58-74.
Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.
- 8. Probíraná látka:** Pozdní praslovanština: I. kontrakce.
Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.
Literatura: (1) VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*, s. 58-74. (2) PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984, s. 65-70. (3) *Encyklopedický slovník češtiny*, hesla *Jery, Nosovky, Praslovanština*.

Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

9. Probíraná látka: Pozdní praslovanština: II. zánik a vokalizace jerů.

Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

10. Probíraná látka: Pozdní praslovanština: III. vývoj nosovek.

Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

11. Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

12. Cvičení: Čtení a transkripce vybrané staroslověnské památky; cvičení rekonstrukce zvukového vývoje vybraných slov; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

Úkol do další hodiny: Čtení a transkripce zadaného textu, rekonstrukce hláskového vývoje vybraného praslovanského slova; srovnání odlišné zvukové stavby téhož slova v jednotlivých slovanských jazycích.

13. Závěrečný test.

III Podmínky obdržení zápočtu a práce v seminářích:

1. Pravidelná účast na seminářích, tolerovány jsou dvě neúčasti bez udání důvodů.
2. Pravidelná příprava na semináře: student si prostuduje požadovanou látku a připraví si cvičení. Každý student bude mít vlastní staroslověnský text v semináři čtený. Nepřipravený student se semináře neúčastní – nepřítomnost minulý týden není omluvou.
3. Úspěšně ukončený e-learningový kurz *CJA003 Úvod do staroslověnštiny a slavistiky pro bohemisty I* (do konce zápočtového týdne).
4. Úspěch v závěrečném testu: celkově bude vypsáno pět termínů, student se smí zúčastnit jen tří z nich (podle podmínek ISu). Jiné termíny nebudou! Student by si měl dobře zvážít všechny možnosti a nenechávat vše na poslední chvíli. Pokud využije jen dva termíny a na poslední onemocní hroznou angínou, měl by se uvědomit, že jiný termín už nebude mít k dispozici.

IV Literatura

Studijní literatura

Učební texty

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002.

PETR, J. *Základy slavistiky*. Praha 1984.

VEČERKA, R. *Staroslověnština*. Praha 1984.

VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Olomouc-Praha 2006.

VEČERKA, R. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny*. Brno 1999.

Čítanka

PALLASOVÁ, E. *Texty ke studiu jazyka staroslověnského*. Brno 1995.

Slovníky

Slovník jazyka staroslověnského. Praha 1966 – 1997, 52 sešitů.

VONDRÁK, V. – BARTOŇ, J. *Vokabulář klasické staroslověnštiny*. Praha 2003

Kromě toho lze základní informace o staroslověnském slovní zásobě najít v čítankách, které obsahují diferenční slovníky.

Doporučená literatura

Učební texty/ monografie

HORÁLEK, K. *Úvod do studia slovanských jazyků*. Praha 1961.

LAMPRECHT, A. *Praslovanština*. Praha 1986.

VEČERKA, R. *Počátky slovanského spisovného jazyka. Studie z dějin staroslověnského písemnictví a jazyka do konce 11. stol.* Praha 1999.

Čítanky

BAUEROVÁ, H. *Texty ke studiu staroslověnštiny se slovníčkem*. 2. vyd. Olomouc 1992.

KURZ, J. – ŘEHÁČEK, L. – VEČERKA, R. *Čítanka staroslověnských textů se slovníčkem*. 2. vyd. Praha 1977

VEČERKA, R. *Staroslověnské texty*. 2. vyd. (dotisk). Brno 1996.